

JÄGARNAS RIKSFÖRBUND

- Landsbygdens Jägare -

Datum 2006-10-25

D. nr: 062-06

Till

Jordbruksdepartementet
103 33 Stockholm

Slutbetänkande Jakt och fiske i samverkan. Jo2005/520, 2147 och Jo2006/156, 512.

Jägarnas riksförbund har givits tillfälle att yttra sig över rubricerade remiss och lämnar här följande synpunkter.

Vi har genom vår sakkunnige fått fortlöpande information om hur stort och krävande utredningsarbetet varit. Förbundet kommer därför inte att avge något yttrande över de olika delarna i utredningen. Vi anser inte det vara meningsfullt att lägga ner mer arbete än vad som redan gjorts under utredningstiden från vår sida.

Vi ser brister i de slutsatser som utredaren dragit eftersom äganderättsförhållande inte utretts i tillräcklig omfattning.

Vår tolkning av kommittédirektivet var att utredningen i huvudsak syftade till att utreda hur äganderättsförhållandena skall utformas. Det är vår mening att detta är det enda sätt som kan ge en praktisk lösning på den aktuella problematiken runt dubbelregistrering etc.

Vi ser också allvarligt på att utredningen så lättvindigt behandlar begreppet utmark något som framförts av Jägarnas Riksförbund genom Solveig Larssons särskilda yttrande. I utredningen återges enbart vad som sagts i tidigare utredningar. Utredningen har inte heller tagit ställning till tidigare material vilket enligt vår uppfattning var en av huvuddelarna i utredningsarbetet. Vår tolkning är att utredaren inte anser att begreppet har någon avgörande betydelse.

På samma sätt har också framförts i särskilda yttrande från Lövgren och Waldebring gällande vad Högsta Domstolen fastslog i det s.k. skattefjällsmålet. Här sägs i Högsta Domstolens yttrande att den samiska bruksrätten vari jakt- och fiskerätten ingår är uttömmande reglerad av rennäringslagen. I bruksrätten ingår således ingen rätt att upplåta jakt och fiske. Jägarnas Riksförbund delar uppfattningen i detta särskilda yttrande.

Utredaren föreslår ett samverkansförfarande något som Jägarnas Riksförbund anser vara en mycket bra arbetsordning för samordning av jakten och fisket i lappmarken och på renbetesfjällen. Här framgår av utredningen ett mycket väl genomarbetat och detaljerat förfarande på hur ett sådant arbete kan genomföras.

Adress:

Telefon:

Fax:

E-post:

Saltsjögatan 15
151 71 SÖDERTÄLJE

08-550 107 10

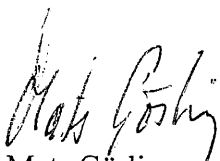
08-550 651 77

mats.gorling@jrf-lj.org

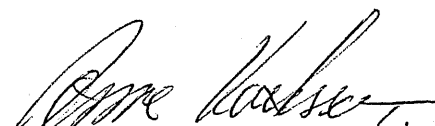
Utredningen har dock inte presenterat något förslag till regelverk som reglerar vem som har rätt till vad i denna samverkan. Något som, enligt vår mening, är mycket viktigt. Detta medför att också denna del i utredningen, i nuläget, saknar tillämpning. Enligt vår erfarenhet saknas dessutom ett folkligt stöd för den föreslagna samverkansformen.

Jägarnas Riksförbund ser som en brist att trots allt arbete som lagts ner på denna utredning, inte ges några klara besked om vad nytt i frågeställningen som framkommit. Vi saknar klara rekommendationer om vad som bör ändras i lag och förordning för att slutgiltigt klarlägga vem som har rätt till jakt och fiske i lappmarken och på renbetesfjället.

Med vad som ovan anförts är vi nödsakade att avstyrka utredningen i sin helhet.

Mats Görling
Generalsekreterare

Arne Karlsson
Riksviltvårdskonsulent

Bilaga: Skrivelse till Jägarnas Riksförbund från distrikten i Västerbotten och Norrbotten.

Synpunkter och förslag till jakt och fiskerättsutredningen

Inledning

Eftersom utredningen i direktiven fått uppdraget till att lämna rättsligt underlag till att lösa konflikterna i området, men har inte samma grund förutsättningar som i andra länder.

Frågan uppstår då vill ett rättsäkert och lokalt förankrat hållbart avgörande uppnås, eller är detta ännu ett sätt att dölja problemen i en ytterligare utredning för befolkningen i området.

Genom att utredningen utgår förutsättningslöst att de uppgifter de inhämtar till utredningen är gällande rätt t ex. propositioner, förarbeten, åberopade lagar mm.

Att nya uppgifter har framkommit så att tidigare myndighets utredningar och påståenden fått revideras, men detta är inte en aspekt som tas med i utredningen.

Begreppet utmark med olika tillämpning i länen, och att begreppet utmark inte har klarlagts är ett lysande exempel på det oklara rättsläget.

Att lämna en juridisk slutsats grundad på gällande rätt, gör att utredningen kommer inte att kunna lämna en förslagslösning som kan accepteras av berörda parter, konflikterna kommer att fortsätta.

Konflikterna har pågått i hundratals år på grund av att rättsläget är otydligt, att sedan bygga ännu en utredning på samma felaktiga rättsgrund kommer bara vara en i raden av utredningar som inte löser problemet.

Eftersom konflikterna pågått så lång tid finns det ingen anledning att utredningen kommer med ett förslag som inte har en tydlig och säker rättsgrund att vila på.

Inledningsvis måste en opartisk rättshistorisk utredning verkställas där allt material i ämnet granskas och alla parter företräds, med denna rättshistoriska utredning till grund, kan en varaktigt och rättsäker lösning erhållas.

Tidigare gjorda utredningar har inte tvistande parter varit företrädde och allt material i ämnet har inte redovisats eller undanhållits, till följd att ett osäkert rättsläge har skapats.

Eftersom det är staten som är orsak till konflikterna skall de stå för alla utrednings kostnader.

Viktiga frågor som måste lösas innan utredningen kan lämna förslag!

1. En rättshistorisk utredning tillsätts med förslagsvis början på 1600 talet där kulturgeograf Lennart Stenman och ledande sakkunniga ingår, där staten inte ingår, utan endast rådfrågas i ämnet och att alla handlingar förutsättningslöst tillhandahålls utredningen, endast därigenom kan ett trovärdigt och rättsäkert underlag till utredningen erhållas, med en lokal förankring hos parterna erhålls.
Där staten står för hela utredningskostnaden.

2. Vad är utmark och var ligger den, denna fråga får inte innehålla någon som helst möjlighet till feltolkning och måste vara ett kristallklart begrepp.

Att använda begreppet utmark med de påstådda rättigheter som följer enl. rennäringslagen, är helt förkastligt när statsmakten och tillämpande myndigheter inte i dagsläget kan tillämpa och redovisa rättsäkert för medborgaren vad utmark är och ligger.

Det borde vara ett känt begrepp, att utmarks begreppet inte är det vad som anses av staten praktiseras i rennäringslagen och av länsstyrelserna.

Var den ligger eller vad den omfattar, utmarks begreppet är en av de största orsakerna till konflikten i detta område.

Men utmarken innefattar inte inägor och skogsmark.(se bilaga 1 utmark)

3. Att begreppet urminnes hävd utreds med utgångspunkt ifrån tidigare lagstiftningar mm. saker som utredningen bör bland annat beakta är.
Kunde urminneshävd utvinnas på enskildas fastigheter, eftersom. Att urminnes hävd gäller inte i by och tegskifte, eller i dess åker, äng, sjö, skog och mark.
Urminnes hävd gäller ej uti öppen skog och mark, byar emellan utan rå och rö eller annan bolstada skillnad. (se bilaga 2 urminneshävd)

4. Utgångspunkten att jakt och fiskerätten är delad på privat mark är felaktig, eftersom den inte bygger på alla fakta i ämnet, i detta sammanhang får påpekas att lappskatteländens och skattehemmanens rättigheter inte har beaktats i underlaget. (bilaga 3 jakt och fiskerätt)
5. Att rennäringslagen är rättsvidrigt egendomsintrång och segregering genom lagstiftning.

Genom att rennäringslagen i dess utformning är ett egendoms intrång och diskriminering genom lagstiftning och strider mot EG rätt.
Genom renbetesrätten är en belastning i fasigheten minskas fastighetens värde.
Eftersom rätten till renbete omfattas av jakt och fiske på fastigheten som intrång, borde ekonomisk ersättning utgå av staten till markägarna i båda fallen.
Sedan det att renbetesrätten tillfaller samiska befolkningen kollektivt, men endast får utnyttjas av sameby medlem där alla samer inte har tillträde är diskriminering.
6. Att dubbelregistrering av älgjakt på privat mark och enskilda delägars allmänningar upphör eftersom den kränker enskild rätt.
7. Att förhållandet mellan svensk rätt i förhållande till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och EG-rätt respekteras och efterlevs.
8. Renbetesrätten, konflikterna torde minimeras om jakten och fisket inte ingick i renbetesrätten, endast renskötsel i samebyns verksamhet borde tillåtas och att staten tillåter marknaden verka fritt inom rennäringsgenom det skulle en hållbar rennäring erhållas. (bilaga 4 renbetesrätt)
9. Samebymedlems jakt- och fiskerätt på kronomark, av vem och i vilken utsträckning får den bedrivas ?
10. Har sameby medlem rätt till jakt och fiske eller jakt- och fiskerätt ?
11. Hur den produktions anpassade älgjakten ovanför odlingsgränsen bedrivs är inte bra för älgstammen eftersom sameby medlem kan göra sin avskjutning var som helst inom betesområdet, detta får till följd att hela samebyns älgutdelning kan skjutas i det området där älgen för tillfället befinner sig, och på områden där jaktlag har sparat älg.
12. Att utredningen granskar den fria småviltsjakten där samebyar avlyser stora områden från småviltsjakt med den påföljden att jaktrycket på de andra områdena ökas till ohållbar nivå, och den för ortsbefolkningen viktiga älgjakten får ställa sig vid sidan om, genom att ortsbefolkningen jagar på små fjäll och fjällnära områden är det störningskänsligt vid bedrivande småviltsjakt, älgen försvinner från jaktområdet, småviltsjägarna är inne i älgjaksområdena där jakt bedrivs och sammanstötningar inträffar är risken för personskador uppenbara.
13. Att utredningen ser till att staten tar ansvar för de uppkomna olagligheter och otydliga rättsreglerna, i dagsläget frånskriver staten sitt ansvar och överläter ansvaret till enskilda att driva dyra rättsprocesser i egen regi, det är trots allt staten som bär ansvaret för de uppkomna felaktigheterna.
14. Att försöka nå samrådslösningar mellan staten, renägande samer, icke renägande samer, markägare, bofasta m.fl. tvistande parter är en utopi om inte rättsgrunden är riktig.
Problemet är inte nytt detta har pågått i århundraden och löses inte om de olika parternas historiska och på den vunna lagliga rättigheter beaktas.
15. Att om renskötsel tillåts på enskilda fastigheter skall ersättning utbetalas av staten för belastningen på enskilda fastigheter av renskötseln, i form av värdeminskning på grund av att fastigheten ingår i renbetesland och som intrång genom att eftersom rätten till renbete omfattas av jakt och fiske.
16. Att avvitringsgenomförande, där staten ej beaktade enskild lagliga vunna mark-, jakt- och fiskerättigheter mm. opartisk utreds och att staten står för alla parter kostnader i utredningen.
Tidigare gjorda utredningar saknar opartiskhet och bevakande av enskildas rättssäkerhet som borde krävas av staten vilket historiska dokument och utredningar visat detta gör att statens tidigare påståenden i frågan måste revideras.

Sammanfattning

Sammanfattade ståndpunkter är följande.

- En rättshistorisk utredning måste tillsättas.
- Att utmark inte är åker, äng, betesmark, skogsmark och finns inte på enskild mark
- Att urminneshävd endast gäller inte i åker, äng, sjö, skog och mark delad eller odelad, ej heller i öppen skog och mark byar i mellan utan rå och rör.
- Att det inte finns dubbel jakt och fiskerätt på enskild mark.
- Att rennäringslagen är ett egendomsintrång och diskriminering genom lagstiftning.
- Att dubbelregistrering av enskildas fastigheter till älgjakt är rättsvidrigt, och kränker den enskildes rätt enligt grundlagen.
- Att förhållandet mellan svensk rätt i förhållande till europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och EG- rätt respekteras och efterlevs.
- Att renbetesrätten inte är en särskild rätt till fast egendom, där året runt markerna inte innefattas utav det enskilda fastighets innehavet.
Och det land som vid avvitrningen utgör renbetesland är mark som står under statens disposition där enskild mark inte ingår.
- Vilken rätt har samebymedlem är det rätt till jakt- och fiske eller en jakt- och fiskerätt på kronomark och i vilken utsträckning får den bedrivas och hur kan den övriga gruppen samer utestängas eftersom deras rätt bygger på samma grund.
- Att bedriva en produktions anpassad älgjakt inom samebyn är inte bra för älgstammen eftersom samebyn jagar på så stora arealer inklusive enskild mark, och hela avskjutningen kan därför hamna inom en enskild fastighet eller på ett område där älgen för tillfället samlats.
- Att den fria småviltsjakten anpassas efter den bofasta befolkningens stora behov av älgjakt, och att intäkterna från småviltsjakten tillfaller den bofasta befolkningen, där en större styrning av jakten är av största vikt för att skapa arbetstillfällen och öka säkerheten. Det är trots allt i områdets som natura tillgången hämtas.
- Att statens otydliga rättsregler skapar konflikterna, med dyra rättsprocesser för enskilda, då det är staten som i grunden är orsak till problemet genom nuvarande rättsläge.
- Att skapa samrådslösningar mellan tvistande parter är ej genomförbar om inte rättsgrunden är riktig.
- Skulle det vara så att renskötsel tillåts på enskilda fastigheter måste staten ersätta de enskilda markägarna i form av värdeminskning och belastningen på fastigheterna.
- Att de före och i avvitrningarna enskildas mark, jakt och fiskerättigheterna beaktas och respekteras.

Bilaga 1

UTMARK

Hänvisar till Lappfogde instruktion den 5 aug. 1760.

10§

Sista stycket.

Dock att ingen lappman drives ifrån renbetet på mossshedar och berg, som endast för dess renar men icke för nybyggarens kretur tjänliga äro.

1873 års avvitringsstadga

9§ som uttalar att 1866 år skiftesstadga skall gälla om inte annat är förordnat.

1866 års skiftesstadga

8 kap. om urskiljandet av den mark, som vilken vid skifte såsom inrösnings eller avrösningsjord skall beräknas.

60§

Inrösningsjord = odlingsbara tomtplatser, trädgårdar, duglig åker och äng, jämte all den skogs- och betesmark samt de kärr, mossar eller myror, som till åker eller äng med fördel eller nytta kunna odlas och i övrigt hava sådant läge, att de, utan någon delägares verkliga lidande, kunna med den övriga inrösningsjorden i skiftet kunna ingå.

Avrösningsjord = all den återstående, till skifteslaget hörande marken, med undantag av impedimenter eller så oduglig mark, att den från beräkning uteslutes, benämnes avrösningsjord.

Lennart Stenman

Rätten till land och vatten i lappmarkerna i historisk belysning.

Sid. 74-77 Renskötselrätt och utmark.

Sid. 85-86 Avslutande kommentarer till utmark

Kongl. Maj:ts nådiga förordning om egors fredande emot skada af annans hemdjur samt om stängsel skyldighet; Gifwen Stockholms Slott den 21 December 1857

4 §. Den, som med åker, äng eller plantering möter skog, utmark eller beteshage, hafwe som hittills ej stängselwitsord. Fodras å andra sidan stängsel, tage hwardera del deri till hälften.

5 §. Utgöras ägor, emellan hwilka stängas skall, af skog, utmark eller beteshage å båda sidor mm.

Kongl. Maj:ts nådiga stadga om skiftesverket i riket; Gifwen Stockholm Slott den 4 maj 1827.

4 kap om ägors mätning, uträkning och beskrifning

3§ 3:o. Att wid affattning af beteshagar, utmark eller skog, äfwen antecknas alla därå belägne skiljaktigheter af mer eller mindre god och växtlig mark, intagor, uppodlingar, ängar, stenbackar samt af kärr och mossar seskildt de, som äro till odling alldeles oduglige, eller kunna begagnas till brännorf, och särskildt de, som i anseende till art, botten, läge och affall kunna utdikas havrom fullständig beskrifning skall upprättas.

8 kap. Om delningsgrunden

3 §. Finnes å landet lägenhet, som till lott i skog, utmark eller annan samfällighet berättigad är mm.

10 kap. Om urskiljandet af den mark, hwilken vid skifte såsom inrösnings- eller afrösningsjord beräknas skall

- 1 §. Före skiftet skall, efter anställd besigtning, omfånget af den mark bestämmas, hwilken derwid såsom inrösnings- eller afrösningsjord ingå skall.
Såsom inrösningsjord beräknas: tomtplatser, trädgårdar, åker och äng, jemte all den skogs- och betesmark, samt de kärr, mossar eller myror, som till åker eller äng med fördel och nytta kunna odlas och i öfrigt hafwa ett sådant läge, att de, utan någon delegares verkliga lidande, kunna med den öfriga inrösningsjorden i skiftet ingå.
All den återstående till skifteslaget hörande marken benämnes för afrösningsjord; och må omfånget deraf icke tilltagas större, än nödvändigheten oundgängligen fodrar.

14 kap. Om skiftes utläggning å carta och utstakning å marken, hägnadsdelnings verkställande, samt om hänvisning till besvär.

- 2 §.----- Hafwa byar eller enstaka hemman, som i utegor warit samfällige, genom laga skifte blifwit från hwarandra skilde, ware skifteslinierne, sedan skiftet wunnit fastställelse, dem i emellan rörlagde, som i 5 kap. 9 §, rörande rågångar, skifteslag emellan, sagt är K. K. 9 juni 1832

Byggingabalk

5 kap. Om laga wärn, täppning och hägnad

- 2 §. Möter skog, beteshage, eller utmark, åker eller äng; hålle den gården allena, som åker eller äng eger.

10 kap. Huru bys oskifte ägor i skog och mark må nyttjas eller intagas; så ock åverkan å oskift, eller annans skog och mark

- 1 §. I Oskift skog och mark må alle jordegare i by taga torf, näfwer, wed, timmer, gärdsel, löf och annat, som till hus och gård tarwas; men ej föra det af bole, eller åt annan sälja eller upplåta. mm.

19 kap. Om afgärda bys rätt

- 1 §. Bolby är gammal by, och afgärda by den, som å bolbyns mark bygd är, och hafwer sina egor inom hank och stör af bolbyn.
- 2 §. Afgärda by njuter med bolby, till sitt nödortf, å dess utmark, timmer, gärdsel och vedbrand, näfwerflät, torfskörd, sand och lertägt, mulbete och hjordawall för sina kreatur, så många, som wid dess loge och lada kan födas, så ock kärrslotter, som ej instänged äro, så länge bolby ej sjäf will eller kan dem häfda. mm
- 3 §. Will bolby intaga något af sin skog och mark; då skall den ej afgärda by stänga från utmark, mulbete ock wattengång mm.
- 4 §. Nu wilja byamän i odalby skog och utmark skifta mm.
Med upphäfwande af detta förbud för afgärda by är stadgat, att egare utaf afgärda hemman må med lika rätt, som bolby, söka ock erhålla skifte i skog ock utmark, med såväl bolbyn, som andre hemman mm

Ur Sveriges Rikes lag 1874 av

19 kap. Om afgärda byns rätt.

- 4 §. Nu wilja byamän i odalby skog och utmark skifta; då njute afgärda by, efter sitt öre eller hemmantal, hälften mindre, än bolbyn, och ege sedan bolbys rätt derå: (men ej må afgärda by sådant skifte söka.)

Genom K. Förordn. Ang. afgärda bys rätt, att erhålla skifte i skog och utmark d. 10 april 1810 har Kongl. Maj:t, som ansett det förbud för afgärda by, att söka skifte i skog och utmark, som innefattas i 4 § 19 kap. B. B.

4 § 19 kap B. B., icke wara förenligt med sådane hemmans rättighet till skogen samt hinderligt för landets odling, funnit godt att, med upphäfwande deraf, förordna:

Det egare af afgärda hemman må med lika rätt, som bolbyn, söka och erhålla skifte i skog och utmark, med såväl bolbyn, som andre hemman, med hwilka afgärda hemmanet innehar gemensam mark; och njute derwid afgärda hemman efter sitt öre- eller hemmantal hälften mindre än bolby, samt ege sedan bolbys rätt derå.

Jfr. K. Stadgan om skiftesverket d. Nov. 1866, § 7.

Kongl. Maj:ts förnyade stadga om skiftesverket i riket; den 9 november 1866.

11 kap. Om delningsgrunden

71 §. Finnes å landet lägenhet, som till lott i skog, utmark eller annan samfällighet berättigad är men wisst hemmantal eller annan deremot swarande jemförelsegrund saknar; har fastställdt skifte den samfällighet förut icke öfvergått, och kan man ej sämjas, hwad lott lägenheten njuta må; sätte egodelningsrätten delningsgrund ut, efter ty, som skäligen pröfwat och swara kan mot den rätt, lägenheten uti samfälligheten egt, i jemförelse med de hemmantal å landet, som i delningen ingå. Saknas hemmantal å alla de lägenheter, emellan hwilka skifte ske skall; warde delningsgrund bestämd efter det förhållande, de i öfrigt sig emellan ega.

73 §. Skall skifte eller annan lägenhet, som gemensam är i skifte gå, då gälle om delningsgrund hwad i 69 § och 71 § sagt är.

14 kap. Om skiftets utläggning å karta och utstakning å marken, samt om hänwisning till besvär.

104 §. När skiftet å kartan är fullbordadt och alla skifteshandlingar renskrifne, skall skiftesmannen, efter förut lemnad underrättelse om dagen, i gode männens och delegarnes närwaro, å marken, enligt kartans wisning, utstaka den hwarje delegare tillfallne egolott och skillnaden lotterne emellan rörlägga med tjenliga råstenar i ändan af hwarje linie i alla krökningar, samt vidare dem emellan med mindre stenar, eller stadiga träpålar, uti inrösningsjorden på hwarje två hundra fot och i afrösningsjorden på hwarje sex hundra fot och, då skilnadslinierna äro kortare, på närmare afstånd, så att uti inrösningsjorden en och i afrösningsjorden två må finnas i hwarje linie.

I skog skola derjemte skilnadslinierna till fyra eller sex fots bredd upphuggas, dock icke förrän skiftet fastställdt blifwit, så wida icke delegarne enhälligt det begära.

Äro utlagde skogsskiften af så inskränkt widd, eller hafwa det läge och utsträckning, att skiljeliniernes upphuggning skulle för delegarne medföra skada och förlust, då må desse linier genom utstening och bleckning å träden i stället utmärkas.

Hafwa byar eller enstaka hemman, som i utegor warit samfällige, genom laga skifte blifwit från hwarandra skilde, ware skifteslinierna, sedan skiftet wunnit fastställelse, dem emellan rörlagde, som i 52 §, rörande rågångar skifteslag emellan, sagt är.

Ur Kongl. Maj:ts stadga angående afvittringsverket i Vesternorrlands, Vesterbottens och Norrbottens län, af den 10 februari 1824, med de genom Kongl. Kung:ne den 12 juni 1856; den 8 januari 1858 och den 13 januari 1860 deruti vidtagne ändringar.

3 §. Hwarje helt mantal må, der tillgången sådant medgifver, tilldelas från 700 till 2,500 tunnland uti inägor samt skog och utmark, och i förhållande derefter för mindre hemmantal, allt efter markens beskaffenhet samt mer eller mindre godhet*). Derved tages icke i beräkning oduglige marker eller så kallade impedimenter, hvarmed förstås sjöar, berg, nakna sandhedar eller stembunden mark, hvarå hvarken skog är eller kan vexas, eller bete finnes eller någonsin kan erhållas, samt sådana kala och odugliga mossar, som hafwa sten till grund utan affall och således äro otjenlige för odling.

Ur Sveriges Rikes lag 1941 med tillägg av de stadganden som från trycket utkommit till den 1 jan, 1941

Lag 2 juni 1933 om ägofred

3 kap. Om rätt till gemensamt bete och om betesreglering.

- 10 §. Möter skogs- eller utmark å ömse sidor om ägo gräns och fanns ej stängsel i gränsen d. 1 jan. 1933, skall skogs- eller utmarken, i den mån den ej hålles inhägnad, anses upplåten till gemensamt bete för större hemdjur.
Är för visst län eller för viss del av län meddelad föreskrift, varom i 5 § andra stycket sägs, skall inom länet eller länsdelen rätten till gemensamt bete även avse sådana mindre hemdjur, som föreskriften angår.
Å den till gemensamt bete upplåtna marken må från fastighet, vartill hör del i marken eller på grund av servitut betesrätt därå, ej utsläppas flera hemdjur än som skäligen kunna vinterfödas å fastigheten, *Se anm. Vid övergångsbestämmelserna, 71 §.*
- 12 §. Där inom visst län eller viss del av län skogs- eller utmark på grund av bestämmelserna i § 5 förordningen d. 21 dec. 1857 om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselskyldighet d. 1 jan. 1933 var upplåten till gemensamt bete, må Konungen, då skäl därtill äro, på framställning av vederbörande landsting och hushållningssällskap förordna, att inom länet eller länsdelen betesreglering å sådan mark må äga rum på sätt och villkor, som i 13-19 § § stadgas. Har statsbidrag beviljats till utförande av skogsåtgärder för skogsproduktionens höjande enligt skogsvårdsplan, fastställd av skogsvårdsstyrelse för viss del av län, må Konungen rörande länsdelen på framställning av skogsvårdsstyrelsen meddela förordnande, som i första stycket säg.
Inom län eller länsdel, där förordnande enligt första eller andra stycket gäller, må stängsel enligt 2 § ej fodras mellan ägor, som utgöras av skogs- eller utmark, med mindre stängsel mellan ägorna fanns d. 1 jan. 1933. *Lag 14 juli 1940, som trätt i kraft 1 juli s. å.*
- 13 §. Där inom län eller länsdel, varest förordnade enligt 12 § gäller, skogs- eller utmarken till särskilda fastigheter, på sätt i sagda paragraf sägs, d. 1 jan. 1933 var upplåten till gemensamt bete samt någon del av marken nyttjas till sådant bete, skall, om det för någon fastigheterna yrkas, betesreglering å marken ske, så framt nödig betesmark för varje fastighet kan utan oskäligen kostnad eller olägenhet för fastighetens brukande anordnas å fastighetens område eller, om för viss fastighet tillgång därtill ej finnes, fastighetens betesbehov lämpligen kan tillgodoses genom upplåtelse av betesmark å annan fastighet tillhörande del av skogs- eller utmarken.
Anses betesreglering ej lämpligen kunna omfatta skogs- eller utmarken i dess helhet, må den begränsas att avse den del av marken, som tillhör två eller flera fastigheter och helt eller delvis nyttjas till gemensamt bete, under förutsättning att behovet av bete för den eller de fastigheter, vartill den återstående del av marken hör, kan å fastigheten skäligen tillgodoses,
Skogs- eller utmark, som d. 1 jan. 1933 hölls inhägnad utan att stängselskyldighet ägde rum, skall vid betesreglering anses som om den sagda dag var upplåten till gemensamt bete.
Å mark, för vilken betesreglering trätt i tillämpning, äger rätt till gemensamt bete ej vidare rum för de fastigheter, vartill marken tillhör. Ej heller må därefter något område av marken nyttjas till bete för den fastighet, till vilket området hör, med mindre erforderlig hägnad hålles kring området.

Kongl. Maj:ts förnyade nådiga taxa för landtmäteriförrättningar af den 10 juni 1881, med deri gjorda ändringar.

- 9 §. 4:o Då vid affattning af skog och utmark, de derinom belägna inegor endast till yttre gränsen afmätas, må arfvode för samma inegor icke till högre belopp åtnjutas, än som för afrösningsjord är stadgat. För slättermyrar och kärrängar å utmarken, hvilka icke derifrån särskildt afstängda, beräknas arfvode endast såsom afrösningsjord, äfven om de som inrösningsjord i skifte skall ingå.
När utaf inrösningsjorden endast äng och odlingsmark eller ettdera egoslaget i delning intages, bör, för delningsarfvodet, enahanda beräkningsgrund följas.
För torvmosse då sådan mellan delegarne särskildt skiftas, beräknas arfvode såsom åker, men eljest såsom för äng.
Odlingsmark eller afrösningsjord, efter mossens beskaffenhet.

Ur. Den 17 aug. 1762 Kong. Maj:ts förnyade stadga om storskiftes delning och hwar derwid i akt tagas bör.

11 §. Är twist om rågång i skog och utmark byar emellan, det må ej hindra dem, at hwar för sig lägga sina inägor i storskiften; men twista byar om någon del af åker och äng, då bör med delningen anstå, til dess saken lagligen är afgjord mm.

Ur Kongl. Maj:ts nådiga stadga 13 december 1850 för afwittring och skatlläggning i Luleå lappmark;

8 §. De för afwittringen nödiga mätningar skola, efter hållet sammanträde med wederbörande hemmansinnehafware, genast företagas, med iakttagande derwid:

- a) att åker och äng, äfwensom dertill dugliga lägenheter, till alla delar fullständigt afmätas;
- b) att å skogsmarken alla wiktigare föremål, såsom större sjöar, wattendrag, berg, widsträckta myrer och kärr, kända malmledningar, o. s. v. Så afmätas, att de till deras rätta läge kunna å kartan utsättas, hwaremot smärre odugligheter eller impedimenter icke affattas, utan blott summariskt från hela widden afräknas; dock bör all möjlig noggrannhet iakttagas wid längdmätningar och winklars utsättande;
- c) att obrutne vägar, dalar och höjdsträckningar samt smärre sjöar och wattendrag wäl å kartan utmärkas, för att gifwa ett tydligt begrepp om landets allmänna beskaffenhet, men endast så noga, som utan fullständig affattning är möjligt.
- d) Att af utmark ej större widd lägges å karta, än som kan antagas ungefärligen åtgå för byns eller hemmanets blifwande område, för hwilket ändamål samt till arbetets fortskyndande och större kostnaders undwikande de yttre mätningslinierna omkring byn eller hemmanet genom öfwerslag eller beräkning så afpassas och utstättas, att de må kunna, åtminstone till största delen, wid områdets utbrytning oförändrade bibehållas såsom gränslinier;
- e) Att ängar eller lägenheter, som påtagligen falla långt utom det blifwande hemmansområdet på kronoallmänningen, och ej genom mellanliggande myrsträckor äga sammanhang med andra ägor, må afmätas utan konnektion med hemmansområdet, derest icke afståndets uppmätning kan utan ett större hinder af berg och skog åstakommas, dock att i beskrifningen bör antecknas ungefärliga afståndet och wäderstrecket från sålunda afnätta ägor till närmast liggande bya- eller hemmansområde samt till bostäder: mm.

10 §. Hwarje helt hemman må, der tillgången sådant medgifwer, tilldelas från och med 1,000 till och med 4,000 tunnland uti inägor samt skog och utmark, och i förhållande derefter för mindre mantal, allt efter markens bättre eller sämre beskaffenhet och hemmanets förmåner till inägor och öfrige lägenheter samt deraf beroende större och mindre behof. Mm

13 §. Då byarnes och hemmanens områden i denna lappmark förut icke warit bestämda, utan all skog och utmark warit samfällig, kan någon sådan kallad optionsrätt till kronans marker icke äga rum.

Ur transsumt af Kongl. Maj:ts nådiga skrifwelse den 13 januari 1860 till dess befallningshafwande i norrbottnens län, angående jord underdånig framställning om särskilda föreskrifter till afwittringens fortskyndande inom länet, mm.

Sidan 5. Andra stycket.

Att, wid afwittring inom öfwerkalix och öfwertorneå socknar samt Pietaniemi kapellag, hwarje helt hemman och i förhållande derefter mindre hemmansdel må, der tillgången det medgiwer, tilldelas från sjuhundra till tretusen tunnland inegor samt skog och utmark mm.

URMINNESHÄVD

Ur Sveriges rikets lag, antagen på riksdagen 1734 tryckt 1862 med tillägg p. g. a. Senaste riksdag till februari 1862

15 kap. Om urminnes häfd.

1 §. Det är urminnes häfd: der man någon haft egendom eller rättighet i så lång tid oqvad och ohindrad besutit, nyttjat och brukat hafwer, att ingen minnes, eller av sanna sago wet, huru hans förfäder, eller fångesmän först dertill komme äro.

2 §. Sådan häfd gäller ej i en by och tegskifte, eller i dess åker, äng, sjö, skog och mark, skift eller oskift, utan njute hvar sin del efter öre och örtug, aln och stångtal, eller som det i hvarje landsort brukligt är.

3 §. Ej må urminnes häfd gälla uti öppen skog och mark byar emellan, utan rå och rör eller annan bolstada skilnad. Hafwer man utjord eller urfjäll, i åker, äng, skog eller mark, med rå och rör, eller gård och wård instängd, eller qvarn och qvarnställe, eller annat wattenwerk, eller öar och holmar; der må urminnes häfd gälla.

Om urminnes häfd å skifte, se K. Skif- stadga. d. 29 juni 1852 kap 1 § 9. – Urminnes häfd gäller å besittning i allmänning (K. F. d. 1 aug. 1805 § 6). – de så kallade linsänken i Helsingland, hwilka, sedan egodelningar at den förut samfälda marken försiggått, för somliga ligga inom deras grannars rågång, äro af enahanda beskaffenhet med de i denna § nämde urfjellar och qvarn ställen (K. Res. d. 17 aug. 1762 § 12).

4 §. Förebär någon urminnes häfd, som klandrad warder; wise då med gamla och laggilda bref och skrifter, eller trowärdiga män, de der om orten wäl kunnige äro, och på ed sin witna kunna, att de hwarken sjelfwe weta, eller af andra hört någon tid annorlunda warit hafwa. Gitter han det ej; ware då den häfd utan kraft och werkan.

Vad menas med urfjäll och utjord

Urfjäll

Urfjäll är en ägolott som uti en annan by eller på allmän mark belägen, med medelst urminneshävd, en by eller ett hemman utom dess rå och rör oklandrat tillkommer och jämväl är i dess skattläggning inbegripen, den är ej bebyggd har ej särskild åbo eller mantal sig åsatt. Urfjäll får till skatte köpas.

Utjord

Med utjord förstås en ägolott som ett hemman har utom sin bys rågång, utan att vara som urfjäll inbegripen i byns ränta.

Utjordar som av ålder lytt under någon viss by och i jordeböckerna där under ständigt varit uppförda, bör ej skiljas ifrån bolbyn och till utbysmän upplåtas, utan bör den eller de i byalaget som dem förut nyttjat och hävdat vara närmast, efter föregången skattläggning och skattevärdering densamma lösa.

Men skulle någon utjord vara av sådan storlek och beskaffenhet att den kan uppbrukas till visst hemmantal, bör ett sådant hemman med dess särskilda nummer och skatt och ränta uppföras under dess gamla bolby, och den som det efter erhållen immission uppbrukar därpå får sig lösa skatterättigheter (K. Br. 29 juni 1752 § 55)

Utjordar som under hemmanens skatt äro inbegripen och av ålder till hemmanet lytt samt därunder blivit brukade må ej därifrån skiljas eller utbrytas.

Men utjordar som står i kronans jordeböcker med särskilt nummer och ränta bör utbrytas och särskilt bebyggas.

Dock i de fall de ej finnas igen eller utan hemmanets skada i avseende till bete mm. Icke kunna utbrytas och ifrån hemmanet skiljas, må mot särskild ränta lämnas den hemmans brukare som dem förut innehaft.

(K. Br. 29 nov. 1756 § 47).

Sådan utjord vilken ej lyder under hemman utan antecknad i jordeboken som särskild lägenhet varå åbo är besutten, har rättighet att lösa och erhålla laga skifte (K. Stadga 9 nov. 1866 § 7)

Vidare kan utjord vara antingen bebyggd eller obebyggd.

Den har aldrig mantal sig åsatt, eruhuru den utgör särskild ränta.

Särskilt skattlagda utjordar, torp och andra hemmantal varande lägenheter som till godhet kunna jämföras med 1/16 mantal eller därutöver och inte till rustning indelta, bör för roterigs skyldiga anses, och därför så länge de icke är med rotering belagda roterings frihets avgift utgöra.

Såsom utjordar anses sådana för vederlags brister i hemmansbyten, utbrytna delar, som icke kunna utgöra så stort mantal att en åbo däro bliver besutten, och vilka bör då vederlagsbristen innefattar både jord och ränta, såsom krono utjordar med särskilt nummer och ränta i jordeböckerna uppföras.
(K. Br. 17 mars och Kam. K. Cir. Br. 18 april 1803)

Jorda Balk

12 kap. Om rå och rör, så ock andra bolstada skäl byar emellan.

4 §.

Hafwer någon urminnes häfd på utholmar, fisken eller fiskeskär; då eger han den rätt oqvald behålla.

Kongl. Maj:ts nådiga fiskeristadga; Gifwen Stockholm Slott den 29 juni 1852

9 §. Är genom urminneshäfd, eller genom serskildt stagande, aftal, dom eller skattläggning, eller på annat lagligt sätt annorledes bestämdt om fiskerättighet å ett eller annat ställe, än detta kapitel sägs, ware det gällande, om ock strandeganderätten derigenom inskränkes. mm.

Kongl Maj:ts förnyade nådiga jagtstadga; Giwen Stockholms Slott den 21 oktober 1864

5 §. Är genom urminnes häfd eller särskildt stadgande, aftal, dom eller skattläggning eller på annat sätt annorledes bestämdt om jagträtten å ett eller annat ställe än denna stadga säges, ware det gällande.

Kongl. Maj:ts nådiga Förordn. Angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket; Gifwen Stockholms Slott den 29 juni 1866.

8 kap. Om mulbete och höslotter å allmänna skogar.

34 §. Har rätt till mulbete eller slotter å allmän skog bliwit wissa hemman eller menigheter genom särskilda resolutioner eller överenskommelser tillagd eller af dem på grund af urminnes häfd åtnjutits, waren de wid sådan rätt bibehållna, intill dess i laga ordning kan warda annorlunda förordnadt.

JAKT OCH FISKERÄTT

Jorda Balken 15 kap. om urminnes hävd.

Urminnes hävd gäller inte i by och tegskifte, eller i dess åker, äng, sjö, skog och mark.

Urminnes hävd gäller ej uti öppen skog och mark, byar emellan utan rå och rö eller annan bolstada skillnad.

KF 21 feb. 1789 om kronohemmans försäljande till skatte samt de förmåner och villkor, varunder skattehemman hädanefter skola innehavs.

2 § Alle skattemän, evad de innehav hemman, som redan från KM: t och kronan äro försälde, eller hädanefter kunna försäljas, eller ock urgamla skattehemman, äga över skattehemmanet och dess genom laga revning och rågång faststälde byamål, både uti in och utägor, samt skog och mark med därå varande fiske, jakt och djurfång, uti allt lika orubblig ägande och lika fri dispositions rätt, som frälse man över frälsehemman, enligt privilegier, lag och författningar;

Vidare det uttalande som Högsta Domstolen uttalade i skattefjällsmålet NJA 1981:1 sida 184 ang. skattemannarätt skall beaktas i detta sammanhang.

I avvittringarna har inte någon jakt- och fiskerätt tilldelats markägarna dessa hade en oinskränkt jakt och fiskerätt på sina marker bl.a. genom skattemännens 1789 års stärkta ställning.

Och i sammanhanget bör nämnas att för avvittringarna var jakten och fisket fritt för varje svensk medborgare förutom kronas förbehållna villebråd, så talet om att nybyggarna skulle ha jakten och fisket endast begränsats till nybyggenas området saknar helt grund, se bl. a. 1912 års lag om rätt till jakt.

Ur lag 8 nov. 1912 om rätt till jakt.

7 §. Å oavvittrad mark, som ej till lapparnas uteslutande begagnande anvisad, ävensom i skärgård på klippor och skär, som ej tillhöra visst hemman, samt på öppna havet äge varje svensk man rätt att jaga; dock må jakt efter älg eller björn anställas, med mindre Konungen därtill givit lov.

8 §. Är genom urminneshävd eller genom särskilt stadgande, avtal, dom eller skattläggning eller på annat lagligt sätt annorledes, än här ovan sagts, bestämt om någons rätt till jakt vare det gällande.

Vidare de förbehåll som hemmansägare och bofasta (kan vara samer i båda grupperna) gjorde i avvittrings protokollen där de förbehöll sig jakt- och fiskerätt på all mark som skulle tillfalla staten.

På statens mark måste beaktas att det i grunden ligger lappskatteländen och skattehemmanen på stora områden av den sk. Statens mark.

Inom lappskatteländen och skattehemmanen där har och hade staten ingen bestämmanderätt och därför gäller inte samebmedlems jakt- och fiskerätt på dessa områden.

På den övriga staten tillhöriga områdena måste det vara alla samer som helhet som har jakt- och fiskerätt, sedan om den är delad ställs frågan? Men vad man inte får glömma hemmansägares och bofastas förbehållna jakt- och fiskerätt.

RENBETESRÄTT

KF 21 feb. 1789 om kronohemmans försäljande till skatte samt de förmåner och villkor, varunder skattehemman hädanefter skola innehavs.

2 § Alle skattemän, evad de innehav hemman, som redan från KM: t och kronan äro försålde, eller hädanefter kunna försäljas, eller ock urgamla skattehemman, äga över skattehemmanet och dess genom laga revning och rågång fastställde byamål, både uti in och utägor, samt skog och mark med därå varande fiske, jakt och djurfång, uti allt lika orubblig ägande och lika fri dispositions rätt, som frälse man över frälsehemman, enligt privilegier, lag och författningar;

Vidare det uttalande som Högsta Domstolen uttalade i skattefjällsmålet NJA 1981:1 sida 184 ang. skattemannarätt skall beaktas i detta sammanhang.

Lennart Stenman

Rätten till land och vatten i lappmarkerna i historisk belysning.

Sid. 74-77 Renskötselrätt och utmark.

Sid. 85-86 Avslutande kommentarer till utmark

Det måste beaktas att hemmanen (enskilda fastigheter) i lappmarken var och är av skattenatur med de rättigheter som detta förhållande medför.

Att renskötselrätten inte är en särskild rätt till fast egendom, där året runt markerna innefattas inte utav den enskilda fastighetsinnehavet.

Och det land som vid avvitrtingarna utgör renbetesland, är endast mark som står under statens äganderätt där enskild mark inte ingår.

Man kan inte utgå ifrån att det finns renskötselrätt på enskild mark med åberopande av urminnes hävd

Samma sak gäller för markerna nedanför odlingsgränsen.

2006-10-30.

Till Förbundet

Synpunkter och förslag till jakt och fiskerättsutredningen.

I bifogat dokument lämnar vi från Jägarnas Riksförbund Norrbotten och Västerbotten våra synpunkter.

Med vänliga hälsningar
Distrikt Norrbotten och Västerbotten